

רשק
שיעורית
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק דברים ה אב תשע"א ♦ דף היומי בבלי: חולין מ ירושלמי: פסחים יח

נושאי הדף בעלון

שחיטה על קברי צדיקים
לסגולה.....חולין מ

טריפות שבזמנינו אין מתים
מהם.....חולין מא

בעל חי שנמצא בלא
לב.....חולין מב

מלאכה הפועלת על ידי נס, אם
נחשבת מלאכה.....חולין מג

מנהג כשתי חומרות סותרות,
שמיטה בב' שנים.....חולין מד

קבלת מתנה כשהנותן מכוין לטובת
עצמו.....חולין מה

יציאת צדיקים מהעיר בשעת
סכנה.....חולין מז

כפתור ופרח.....עמוד 5

ותקרבו אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו..

ברש"י: בערבוביא. ולהלן הוא אומר 'ותקרבו אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו' וגו', אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם. אבל כאן 'ותקרבו אלי כלכם' בערבוביא, ילדים דוחפים את הזקנים וזקנים דוחפים את הראשים.

נראה לפרש, שעל שתי הקריבות, הן על זו שבקשו בה ממושה שישלח מרגלים, והן על זו של מעמד הר סיני, על שתיהן הוכיח משה את ישראל, שבשתיהן נהגו שלא כהוגן.

הובאה בספרים עדותו של שר אחד משרי הגויים שראה בשעה שהיו היהודים הולכים לקנות צאן לקרבן פסח, והיה המנהג שלא היה אדם אומר לחברו גש הלאה, או שיאמר הניחני ואעבור, אפילו היה האחרון אדם נכבד והראשונים נערים, היה לנערים דין קדימה, והאחרון ממתין להם. ושאל את הכהנים על המנהג הזה הלא אינו מדרך המוסר, והשיבוהו, כי הוא להראות שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו, כל שכן בעבודתו ממש.

אותה קריבה של מעמד הר סיני, שהיתה קריבה לעבודתו וללמוד תורתו ית', אין בה מקום לחלוק כבוד זה לזה, לפי שאין גבהות לפני המקום, וכאן הגון ויאה שיקרבו כולם בערבוביא זקנים ונערים בכל שורה ושורה. דבריו של משה רבנו 'ותקרבו אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם' הם תוכחה על שנקטו בהנהגה שאינה לפי הזמן והמקום.

הקריבה של בקשת שליחת המרגלים, בה היה להם לנהוג בדרך המוסר ולשלוח את הראשים והזקנים בראש, כאן היתה תוכחתו של משה רבנו על שבאו לפניו בערבוביא, בצורה שאינה הוגנת.

עפ"י חתם סופר

שחיטה על קברי צדיקים לסגולה

ברב פעלים (שו"ת, ח"ב יו"ד סי' לא) נשאל בדבר מנהג שהיה בעיר ארביל [עיר בכורדיסטאן], שבעת עצירת גשמים היו לוקחים חמש או שש בני בקר, ומוליכים אותם על קברי הצדיקים שיש להם בבית הקברות, ושוחטים על כל מצבה בן בקר אחד, ואחר כך מתפללים על המטר, ואומרים י"ג מידות, ותוקעים בשופר, וחוזרים לשלום ומחלקים הבשר לעניים. ושאלוהו אם נכון לעשות כן לשחוט הבקר על מצבות בבית הקברות או לאו.

והשיב שהדבר אסור מפני כמה טעמים. הראשון והוא המבואר בסוגייתנו ונפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' ד ס"ה), שהשוחט לשם הרים וגבעות, לשם חמה ולבנה וכוכבים ומזלות וימים ונהרות, אין לו דין תקרובת עבודה זרה לאוסרה בהנאה, מפני שאין אלו נעבדים, אבל שחיטתן פסולה ואסורה באכילה, אף על פי שלא נתכוין לעובדם אלא לרפואה וכיוצא בה מדברי הבאי שאומרים הנכרים. וכתב בספר זבח תודה (צאלה, שם ס"ק יב) בשם הר"ז בפירוש הרמב"ם, שדברי ההבאי שאומרים הנכרים, היינו שאומרים שהשוחט בהר פלוני או במדבר פלוני יתרפא מחליו, או העקרה תהר ותלד, או לא ימותו בניה. ונמצא שכל שמייחדים מקום לשחוט בו ואומרים שיש תועלת סגולית של רפואה וכיוצא בזה, השחיטה פסולה ואסורה מדרבנן, גזירה משום תקרובת עבודה זרה ממש, ורק בהנאה לא אסרוה משום שאינו נראה ששוחט לעבודה זרה, כיון שאין אלו נעבדים. ואם כן גם בנידון השאלה שהם מייחדים מקום לשחיטה ושוחטים בבית הקברות על המצבות לשם תועלת ירידת הגשמים הנעצרים, הרי זה בכלל האמור לעיל, שהבשר אסור באכילה.

והוסיף עוד, שיש לומר שכיון שמכוונים לשחוט על מצבות הצדיקים, הרי זה דומה לדין השוחט לשם מיכאל השר הגדול וכיוצא בו, שמבואר בסוגייתנו שיש לו דין זבחי מתים ואסור מדרבנן משום עובד לשרים ממש. ומבואר בתבואות שור (שמלה חדשה שם סי"ג) שהוא הדין אם שחט לשם כל דבר שבעולם שאינו מחובר ואינו בעל חי, ואפילו אם עשה כן לשם רפואה, הרי הוא בכלל זבחי מתים. ואם כן הוא הדין באלו ששוחטים לשם הצדיקים לצורך ירידת גשמים שהרי זה בכלל זבחי מתים.

והוסיף עוד, שיש לומר שיש בזה איסור עבודה זרה ממש, שהרי כתב בתבואות שור (שם ס"ק כג) על פי דברי הרמב"ם (עבודת כוכבים פ"א-ב), שאף על פי שהאדם יודע שה' הוא האלוקים ואין עוד זולתו, ומקריב למלאך או שר או כוכב ומזל לא מתוך שמקבלם לאלוה, אלא כוונתו לכבדו כיון שהוא עבדו של ה', הרי הוא עובד עבודה זרה בזה אם עובדם דרך עבודה. ואם כן בנידון השאלה שהם שוחטים הבקר על מצבת הצדיקים, שכוונתם לכבדם בכך, כדי שיבא להם גשמים, הרי זה נחשב כמו הקרבה שמקריב להם, ואין מועיל מה שמחלקים אחר כך את הבשר לעניים, שהרי אם תכלית כוונתם היא רק לחלק לעניים, יכולים הם לשחוט את הבקר בביתם ויאכילוהו לעניים, ולמה מביאים הבקר לבית הקברות לשחטם על המצבות של המתים, ואם כן יש בזה משום עבודה זרה.

ועי"ש עוד שיש בזה משום איסור דורש אל המתים, וכתב שצריכים לבטל את מנהגם, ואם ירצו לעשות צדקה בעת צרתם בעצירת גשמים, לשחוט בקר ולחלק הבשר לעניים, ישחטו הבקר בבתיהם, ואסור להם לשחוט לשם צדיק פלוני וצדיק פלוני, אלא ישחטו בשביל צדקה לחלק הבשר לעניים, והיה מעשה הצדקה שלום' (ישעיה ל"ב ז), ואין שלום אלא מטר.

טריפות שבזמנינו אין מתים מהם

כתב הרמב"ם (שחיטה פ"י ה"ג) שאותם הטריפות שמנו חכמים, אף על פי שיראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקצתם אינם ממייתים ואפשר שתחיה מהם, אין לנו אלא מה שמנו חכמים שנאמר (דברים י"א) 'על פי התורה אשר יורוך'.

ובהעמק שאלה (שאילתא קכה אות א) כתב, שאף שמבואר בסוגייתנו שטריפה אינה חיה, היינו דווקא בלא סמי רפואה, אבל על ידי סמי רפואה אפשר שתחיה, ומכל מקום אנו אומרים שטריפה אינה חיה, וכמו שכתבו התוספות (בכורות לח: ד"ה וסימניך) לענין מום קבוע, שאף שיש מומים שיש להם רפואה, אבל כל זמן שאינם מתרפאים מאליהם נחשבים כמום, והוא הדין כאן נחשבת שאינה חיה בלי סמי רפואה.

אמנם באגרות משה (שו"ת, חו"מ ח"ב סי' עג, אבהע"ז ח"ב סי' ג, יו"ד ח"ג סי' לו) כתב, שאף שהאמת כפי שידוע מדרכי הרפואה, על כל פנים לא נשתנה הדין, שבשביל זה באה ההלכה שאין זה תלוי במה שיאמרו חכמים שבזו תהא חיה ובזו לא תהא חיה, אלא כפי שהיה בשעת מתן תורה שטריפה שלא היתה יכולה לחיות נאסרה לעולם אף כשישתנו הטבעים, וטריפה שהיתה יכולה לחיות כשירה אף כשישתנו הטבעים.

ולכן אף שהרמב"ם ועוד הרבה רופאים גדולים בזמנו והרבה שנים קודם היו עושים מיני רפואות למיני טריפות באנשים ובהמות שבזמן התנאים ואמוראים לא היה אפשר לחיות מהם, ואחר כמה דורות נשתנה הטבע ואפשר להתרפא ולחיות בזה, ובכל דור ודור נוספו מחלות שעושים להם ניתוחים והוא בין מצד חידוש הידיעה ובין מצד חידוש הטבע, וכמו שבזמנינו ידוע לכל העולם כולו שיש הרבה חולים מסוגי הטריפות שחיים חיי בריאים וגם חיים ארוכים לפי הדור ומגיעים גם לגבורות ואף ליותר, שהרי עושים הרופאים ניתוחים ומתרפאים.

אבל הרמב"ם שהיה חכם גדול ביותר וגם היה רופא גדול בדורו ידע שהאמת הוא כפי שידוע מדרכי הרפואה אבל לא הוקשה לו כלום, משום שהתורה אסרה לעולם מה שהיתה טריפה בשעת מתן תורה שלא היתה כמוה חיה, והוא מוכרח כמה שאמר עולא (להלן מג.) שיש ח' מיני טריפות שנאמרו למשה בסיני, ולא סמכה תורה על החכמים, משום שאסרה תורה טריפות אלו לעולם אף אחר שישתנה הטבע בזה, שהרי הקדוש ברוך הוא נותן התורה ידע שישתנו הטבעים, ואם היה סומך על החכמים היו משתנים דיני הטריפות אז, ולכן הוצרך להודיע למשה בסיני שאלו הם הטריפות שלעולם יהיו אסורות באכילה אף אחר שישתנו הטבעים.

וכן כתב החזון איש (יו"ד סי' ה אות ג), שבזמנינו נשתנו הטבעים, הן שנתגלו סמי רפואה, והן בגופי החיים וכמו שבדורות הראשונים הוכרחו להקזת דם, ובזמנינו היא סכנה, ואפשר שהניתוחים שבזמנינו לא היו מועילים בדורות הראשונים, אלא שמסר הקדוש ברוך הוא את משפטי התורה לחכמי התלמוד, ואין לנו תורה חדשה אחריהם, עיין שם שהארץ.

בעל חי שנמצא בלא לב

בחכם צבי (שו"ת סי' עד) דן באשה שפתחה בטן תרנגולת להוציא מעיה בשפת השולחן, ולמטה עומד חתול ומצפה לאכול ממה שיפול ארצה, ואומרת האשה שלא מצאה לב בתרנגולת, והתרנגולת בחיותה היתה שמינה ובריאה ככל התרנגולת, אם תולים שודאי נפל הלב ארצה ואכלו החתול או סומכים על דברי האשה שלא מצאה לב בתרנגולת. וכתב שודאי אי אפשר ששום נברא יחיה אפילו שעה אחת בלא לב ויהיה כאחד הבריא, לבד אם נטל את הלב ותיכף אחר שנטלוהו שחטו את הבעל חי, ותולים ודאי שנפל הלב ארצה ואכלו החתול, והתרנגולת מותרת.

והוכיח כן גם מלשון הזוהר (פנחס רכא): 'דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפילו רגעא חדא בלא לבא', והיינו שעצמות הגוף אינם יכולים להתקיים בעולם אפילו רגע אחד בלא לב, וכל מקום שאין הזוהר חולק על הגמרא הלכה כמותו. והביא שכן כתב הכסף משנה (שחיטה פ"י ה"ט) בדעת הרמב"ם, שלא מנה בטריפות ניטל הלב או חסר, משום שלא מנה אלא אברים שאף כשהם חסרים יכולה הבהמה להתקיים קצת זמן, אבל כשניטל הלב שאינה יכולה להתקיים כלל לא מנאם, משום שזו לא תקרא טריפה אלא נבילה, וכן לא מנה אבר שאי אפשר לו להיבראות בלעדו, ושתברא מתחילה בלא לב אינו במציאות כלל. ועיין עוד בדבריו שהאר"ך בראיות ובטעמים להכשיר. ועיין עוד שם (סי' עז).

אמנם **בנשאל דוד** (שו"ת, י"ד סי' ב) הביא, שיש מי שאוסר בזה מטעם שיש לה דין טריפה, וכמו שכתבו התוספות (ד"ה ניקב), שמה שלא מנו במשנה במנין הטריפות 'ניטל' הלב והריאה והדקין משום שהוא בכלל 'ניקב' הלב והריאה והדקין שמבואר במשנה שהם טריפות. ומבואר שודאי שיתכן במציאות שיחיה בעל חי בלא לב, שאם לא כן לא יהיה לה דין טריפה אלא דין נבילה. וכן נפסק להלכה **בשו"ע** (י"ד סי' מ"ה).

ובשאלת יעב"ץ (שו"ת ח"א סי' קכא) כתב, שודאי אין כוונת אביו החכם צבי להכשיר אף באופן שיש עד הנאמן באיסורים שדקדק וראה מתחילת הפתיחה שאין לו לב, אלא שבמעשה הנ"ל אפשר לתלות שאין האשה נאמנת וכדומה, אבל אם יש עד שמעיד כך ואנו סומכים עליו אנו אומרים שלא היה לו לב ולא נכשירנו. ועוד שהרופאים הוכיחו מנסיונם שתחילת בריית הבעל חי הוא מן הכבד והוא חי ממנו לבד, ואם חסרון הלב לא עיכב חיות הבעל חי בתחילת היצירה, מדוע שיעכב אחר כך.

ויתכן מציאות דחוקה של בעל חי בלא לב, אלא שכיון שהוא דבר רחוק על למאד אנו תולים ככל האפשר להעמיד הבעל חי בחזקת היתר, אבל אם יש עדות ברורה שלא היה לו לב אין מכשירים אותו. ועיין במהר"ח **אור זרוע** (שו"ת סי' קמו) שנשאל על תרנגולת שלא מצאו לה לב, וכתב שבתחילה נבהל ששמע שיש בעל חי שיכול לחיות בלא לב, והשיבו לו שמצאו כן פעמים רבות, וראה עוד בזה בפלתי (סי' מ"סק"ד), **פנים מאירות** (שו"ת, ח"א סי' כג), **שואל ומשיב** (שו"ת, מהדו"ת ח"ד סי' קח).

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

מלאכה הפועלת על ידי נס, אם נחשבת מלאכה

בתפארת יוסף (ענגיל, שמות כ"י) דן לענין מלאכה שפועלת רק בכח סגולה או נס ולא בכח טבעי, כגון העושה בשבת מעשה באילן שיוציא פירות והמעשה הוא מועיל רק דרך סגולה, אם יש לחייב על מלאכה זו משום נוסע. והביא שבירושלמי (שביעית פ"ד ה"ד) דן לפי פירוש **הרידב"ז** שם (ד"ה אין) אם עבודה שמועלת לאילן רק בדרך סגולה נחשבת עבודה בשביעית, ומבואר שם שאם הסגולה מועלת להצמיח פירות, נחשבת מלאכה שאסורה בשביעית. אך **הרמב"ם** (פירוש המשניות, יומא פ"ח מ"ו) כתב בביאור המשנה 'מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילים אותו מחצר כבד שלו', שהוא לפי שאין הרפואה מועילה בדרך טבעית רק דרך סגולה, ואסור לעבור על המצוות בדבר שכוחו מועיל מועיל מצד הדעת ונסיונו רחוק. ומבואר מדבריו, שדבר שמועיל רק דרך סגולה אינו נחשב כרפואה שנתיר לעבור בשביל זה על המצוות. אמנם כתב שיש לחלק בין סגולה לנס. [ועיין עוד בטוב טעם ודעת (שו"ת, מהדו"ק סי' הל"ט) לענין לעבור על לאו כדי להועיל לפיקוח נפש בדרך סגולה].

וכתב שיש לפשוט ספק זה מנידון סוגיינתו, שבסוגיינתו הגמרא דנה אם טריפה חיה היינו אם טריפה יכולה לחיות זמן רב או לא, ונפסק להלכה (שו"ע י"ד סי' נ"ז ס"ח) שטריפה אינה חיה, ולכן בהמה שנולד בה ספק טריפה וחיתה יותר מ"ב חודש הרי זו הוכחה שאינה טריפה, כיון שאילו היתה טריפה לא היתה חיה. וכתב **הרמ"א** (שם) שאין בירור של חיות י"ב חודש מועיל אלא בספק טריפה, אבל כל דבר שהוא ודאי טריפה, אף על פי שנשתתה י"ב חודש והיא עדיין חיה, אסורה. וכתב **הש"ך** (ס"ק מה) שמקור דברי **הרמ"א** הם מתשובת **הרשב"א** (ח"א סי' צה) שכתב, שאף שהטעם של פסול טריפה הוא משום שאין כמוה שחיה, מכל מקום אם חי י"ב חודש אסור, שאין להכחיש בשום ענין דברי חז"ל שאמרו שהיא טריפה.

וכתב **הש"ך**, שמשמע מדברי הרשב"א שצריך לומר שמה שהיא חיה י"ב חודש הוא נס, אבל על כל פנים טריפה היא [ועיין שם שהביא **מהמהרש"ל** (יש"ש פ"ג סי' פ) שכתב באופן אחר]. וכתב התפארת יוסף, שלכאורה יש להוכיח מזה לענין מלאכת שבת שנעשית על ידי נס, משום שלכאורה מדוע אין מועיל מה שחיה הטריפה על ידי נס להכשירה, והרי סוף סוף היא חיה. ועל כרחק שכוונת הרשב"א שכיון שאין החיות בטבע רק בנס אין זה נחשב חיות לענין דיני התורה, ואם כן הוא הדין לענין מלאכת שבת יש לומר שכל שפועל רק בנס אין עליו שם מלאכה לענין דיני התורה.

אמנם כתב שאפשר לדחות הראיה, שאפשר באמת שאף חיות ניסית נחשבת חיות, אמנם הפסול טריפה מבואר (לעיל לו). זבחים (ע). שהוא פסול של חסרון, והיינו שיש בה חסרון חיות, ולכן יש מקום לומר שאף שיש לה חיות מצד הנס, מכל מקום ענין החיות הניסית הוא ענין ומהות בפני עצמו, אבל מצד הטבע כבר אין לה חיות, ואם כן פסולה מצד מה שחסר לה החיות מצד הטבע, מה שאין כן לענין מלאכת שבת, כיון שפעל במלאכתו אף שהוא בדרך ניסי, אבל גם פעולה בענין ניסי הוא פעולה, ולכן יש מקום לחייבו לענין שבת. ועיין שם עוד שהאר"ך בזה.

מנהג כשתי חומרות סותרות, שמיטה בב' שנים

בגמרא מבואר שהעושה כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל, עליו הכתוב אומר (קהלת ב יד) 'הכסיל בחושך הולך', אלא יש לנהוג או כדברי בית שמאי בקולותיהם ובחומרותיהם או כדברי בית הלל בקולותיהם ובחומרותיהם.

והנה נחלקו הראשונים במנין שנות השמיטה, ומחלוקת זו התעוררה למעשה אחרי גירוש ספרד, כשהתיישבו יהודים רבים בארץ ישראל, דעת הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"י ה"ו) בשם הגאונים והיא הדעה שכמותה נהגו ברוב תפוצות ישראל, ויסודה על המסורת שביד הגאונים איש מפי איש, שהחורבן עצמו היה בשנת שמיטה ומלאחריה מתחילין למנות שמיטין. אך שיטת רש"י (ע"ז ט: ד"ה נטפ) ועוד ראשונים, שהחורבן היה בשנה שאחר השמיטה כמבואר בגמרא (תענית כט.), ולפיכך יש להקדים את שנת השמיטה [מחשבונו של הרמב"ם] בשנה אחת [וראה כסף משנה (שם פ"י ה"ד) כיצד הרמב"ם יבאר את הגמרא בתענית].

וכתב בספר חרדים (פנ"ג), בענין חשבון שנת השמיטה, ששנת השמ"ח לבריאת עולם היא שנת השמיטה לדעת הרמב"ם. והביא שבפסקי הרבנים הראשונים אשר לפני קרוב לתשעים שנה, קם חכם אחד לערער על חשבון שנת השמיטה כפי הבנת לשון הרמב"ם, ועמדו החכמים השלמים רבני ירושלים תוב"ב אשר היו בימים ההם ונשאו ונתנו לברר לשון הרמב"ם, ושלחו חכם אחד שליח לרבני צפת תוב"ב שיוציאו לאור משפט לשון הרמב"ם ז"ל והבנתו, וגם ביקשו לדעת המנהג אשר היו נוהגים קדמוניהם. והרבנים מפה העלו אחר העיון בהסכמת כולם שהמנהג הפשוט המיוסד על אדני האמות הוא כסברת הרמב"ם, והשנה אשר היו נוהגים בה שביעית הוא על פי סברת הרמב"ם כפי מה שהורו הרבנים. וגם היה כתוב באותו פסק, שגם זקני דמשק וכל סוריא העידו שכן המנהג. וכשלים שנה אחרי כן בימי המהרלב"ח [ראה שו"ת מהרלב"ח (סי' קח, קמג)] קם מי שרצה לחלוק על המנהג הקדום ועל הרבנים הקודמים, ואז נתקבצו כל החכמים אשר בירושלים וגם שלחו לחכמי צפת, והסכימו כולם לדעת אחת כמו שהסכימו הרבנים הקודמים, ושלחו לכל תפוצות ישראל לסאלוניקי ולקושטאנדינה אשר היו שם אנשים גדולים אנשי שם, וכולם הסכימו לדעת הרבנים הקודמים, וכן פשט המנהג בכל תפוצות ישראל הקרובים והרחוקים. ועל פי אותו חשבון כתב הרב הגדול מוהר"ר יוסף קארו בספר שלחן ערוך (יו"ד סי' שלא סוף סי"ט) ששנת שמיטה היתה שנת השי"ג לבריאת העולם, ועל פי אותו חשבון שנה זו שהיא שנת השמ"ח לבריאת עולם היא שנת השמיטה. וגם הרב בעל כפתור ופרח (פנ"א) כתב, כי כדעת רמב"ם והגאונים כן דעת רוב הפוסקים וכן המנהג.

והנה בשנת ש"מ קמו בצפת כמה חסידים, וביקשו להחמיר על עצמם ולנהוג שמיטה גם בשנה זו, מלבד שנת שמ"א שהיא היתה שנת השמיטה לדעת הרמב"ם. [וגם דעת הגר"א (חו"מ סי' סז סק"ח בליקוט מהדורת פריעדמאן) היא שהעיקר כדעת רש"י [אבל לא מטעמיה], וכמו שכתב החזון איש (שביעית סי' ג ס"ק לג ד"ה ולענין) שהגר"א החזיק מאוד בשיטת רש"י, עד שהוצרך להעיר שנכון להחמיר גם כדעת הרמב"ם]. וחכמי צפת נידו והחרימו אותם על שנטו מהמנהג, וביקשו לכוף אותם שלא לנהוג שמיטה ב' שנים, מפני שהנהוג כחומרי ב' שיטות הרי הוא בכלל 'הכסיל בחושך הולך', וכמבואר בסוגייתנו.

קבלת מתנה כשהנותן מכין לטובת עצמו

כתב בשו"ע (חו"מ סי' קעא ס"י) שחצר של שני שותפים שאין בה כדי שיעור חלוקה, ולכן אין אחד מהשותפים יכול לכוף על השותף השני לחלוק אותה, ואמר אחד מהם נעשה שני חלקים, אחד שיהא בו כשיעור ואחד קטן, ואני אטול הקטן ואתה טול הגדול, ותן לי דמים ששוה יותר הגדול, אינו יכול לכופו. ואפילו אם אמר לו טול אתה את החלק הגדול במתנה, יכול הלה לומר אין רצוני לקבל מתנה. ויש חולקים בזו. וכתב הסמ"ע (סי' קד) בביאור המחלוקת, שלדעה הראשונה בשו"ע יכול השותף לומר שאינו רוצה לקבל מתנות משום שנאמר 'ושונא מתנות יחיה', ולדעת היש אומרים כיון שנותן המתנה נותנה לטובת עצמו, לא נאמר בזה 'ושונא מתנות יחיה'.

וכתב החתם סופר (בבא בתרא ג: ד"ה שונא), שבמחלוקת זו נחלקו רבי אלעזר ורבי זירא בסוגייתנו, שרבי זירא הסכים ללכת לבי נשיאה כיון שמה שהזמינו אותו היה לכבודם, והוא כדעת היש אומרים שאם נותן המתנה מכין להנאת עצמו אין בזה משום 'ושונא מתנות יחיה', ורבי אלעזר סובר כדעה הראשונה, שגם באופן זה יש משום 'ושונא מתנות יחיה', ולכן לא היה הולך לבי נשיאה. וכן כתב החיד"א במראית העין בסוגייתנו (ד"ה ר' אלעזר). וכתב החיד"א שמהפסוק יש לדייק כדעת ר' זירא, שלשון הכתוב הוא 'ושונא מתנות' ולא אמר 'ושונא מתנה', כיון שלא נאמר ענין זה אלא במתנה שהיא כפולה, שגם לנותן וגם למקבל היא חשובה כמתנה, אבל אם הנותן נותנה לטובת עצמו אין היא חשובה לו כמתנה אלא להיפך כקבלה, ובזה לא נאמר 'ושונא מתנות יחיה'.

אך הבן איש חי בבן יהודע בסוגייתנו (ד"ה אתיקורי) כתב, שגם רבי אלעזר מודה לרבי זירא שאם נותן המתנה מכין לתועלת עצמו אין בזה משום 'ושונא מתנות יחיה', אלא שכיון שהיה רבי אלעזר עני, לא היו בי נשיאה מתכבדים בו אלא משום שהוא תלמיד חכם, ולכן אם היה מקבל את המתנה על סמך מה שהם מתכבדים בנתינתו, נמצא שנהנה מכתרה של תורה, וכיון שלא רצה להנות מכתרה של תורה לא קיבל את המתנה. אבל רבי זירא היה עשיר, והיו מתכבדים בו גם מחמת עשרו, ויכול היה לסמוך על טעם זה שהם מתכוונים לתועלת עצמם בלי להנות מכתרה של תורה, ולכן קיבל את המתנה.

ופירש בזה דקדוק הלשון 'אתיקורי הוא דמתייקרי', שכפל לומר לשון 'יקר' שני פעמים, כיון שהיתה לו גדולה מצד עשרו, וגם מצד המלכות כמו שמשמע לקמן (מו:). בפולמוסא שבא לפומבדיתא [עיי"ש בתוספות (ד"ה ערוקאי) שלא היה מתיירא מהפולמוס כיון שאביו היה גבאי של המלך], וכיון שהיה לו כפל הכבוד יכול היה לקבל את המתנות ולא לחשוש. וע"ע במה שכתב כעין זה בשער משפט (סי' קעא סק"ו), שרבי אלעזר לא חלק על רבי זירא, אלא שבי נשיאה לא התכבדו בו.

ובשבט הלוי (שו"ת, ח"ו סי' רכט) נקט להלכה כדברי רבי זירא שאם נותן המתנה מכין לכבוד עצמו אין בו משום 'ושונא מתנות יחיה'. והוסיף עוד, שגם אם מוסד רוצה לתת כסף לאדם חשוב כיון ששמו נקרא על המוסד, המעות שהם נותנים הם תמורת ההנאה שהם מקבלים, והרי זה קבלת מתנה שהנותן מתכבד בה, שאין בזה משום 'ושונא מתנות יחיה'.

יציאת צדיקים מהעיר בשעת סכנה

בגמרא מובא שחיל השלטון בא לפומבדיתא, וברחו רבה ורב יוסף, ורבי זירא שאל אותם בדינה של בהמה שחסר הכבוד שלה, וכינה אותם בשם 'ערוקאי'.

וכתב החתם סופר (דרשות, ח"ב דרוש לח' תמוז תקס"ט ד"ה הנה בשיעורא) [בהיותו מחוץ לעיר מחמת המלחמה שהיתה בפרעשבורג, כמבואר בארוכה בספר הזכרון של החת"ס], שבלמדו סוגיא זו ראה מעשה ונזכר הלכה, כי שמע שבהיות ק"ק פראג במצור לפני ששים שנים רצה הגאון בעל הנודע ביהודה לצאת מהעיר, ולא הניחוהו מנהיגי העיר לצאת. ומה שרצה לצאת מהעיר מובן הוא, כי אין לעמוד במקום סכנה, והעומד במקום סכנה מנכים לו מזכויותיו. ומה שמנהיגי הקהל מנעו ממנו לצאת הוא כיון שרצו שזכותו תגן בעדם, כי ראוי למנהיגים של ישראל למסור נפשו ולהשליכה מנגד עבור עמו, ולא להניחם בסכנה ולצאת להמלט על נפשו.

אך רבים חולקים על דעתם של מנהיגי פראג, שכן בהיות ק"ק מענץ במצור לפני כמה שנים שלחו את גאונם הגאון מו"ה חיים הרש זצ"ל לפרעשבורג, וכן עשו אנשי ק"ק קאבלענץ לרבם מו"ה זיסקינד גונדרש ז"ל, וכשבאה פרנקפורט במצור שלחו את בעל ההפלאה לק"ק הענוי. וטעמם כדי שלא יהיה להם למשא כבד בעת צרותם, והרי גם במקום שהוא שם יתפלל עליהם ויגן וישוע בכל האפשר, ומה תועלת תהיה להם אם הוא יצטער. ומלבד זאת יש גם סגולה ביציאתו של הצדיק מהעיר, כי בטלטול גדול העיר ינוצח השונא, וכנרמז בכתוב (במדבר י לה) 'ויהי בנסוע הארון' שהוא התלמיד חכם (יומא עב:), על ידי זה יתקיים 'קומה ה' ויפוצו אויבך וינסו משנאיך מפניך'. ונמצא שיש כאן מחלוקות בין הנהגת מנהיגי ק"ק פראג להנהגת הקהלות הגדולות האחרות הללו.

ובזה ביאר החתם סופר המשא ומתן בסוגייתנו, שרבה ורב יוסף סברו שהצדיקים צריכים לברוח מן העיר, כיון שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים (ברכות ה:), ולכן יותר תתקבל תפילתו של הצדיק אם לא יהיה בעיר בתוך העם וצרתם, וטוב להם לברוח. ורבי זירא סבר שלא טוב עשו בכך, ולכן קרא להם 'ערוקאי' לשון גנאי, וגם רמז להם דבר זה במה שהכזית של ההגנה צריך להיות במקום המרה והצרה, ועל ידי כך יגן עליהם, ולא בהיותו במקום אחר. ומסקנת הגמרא כדברי רב אדא בר אבהו שלא כן, אלא כזית שאמרו במקום חיותא, והיינו שהצדיק המגן עליהם צריך להיות במקום החיים ולא במקום סכנה. ועיי"ש בהמשך הדרוש שהחתם סופר מתאונן בענוותנותו שדברים אלו צודקים בצדיקים היוצאים מעירם כדי להגן עליה במה שיתפללו עליה במקום שאין בו סכנה, אך הוא אינו בגדר זה, עיי"ש.

וע"ע בצרור החיים המבואר (אות רנט בהערה), שכתב שכמנהגו של החתם סופר בזה שיצא ממקום הסכנה, כן עשה גם רביה"ק מסאטמאר זי"ע, שלא הסכים להצלתו מעמק הבכא רק מפני שקיווה שיוכל יותר להציל ולפעול כאשר לא ימצא תחת יד הרשע, ורק לתועלת הכלל, שזה כל חיות צדיק יסוד עולם. ומכל מקום חזקה על צדיקי עולם שמקיימים 'וירא בסבלותם' (שמות ב יא) כנזכר אצל משה רבינו ע"ה, שנתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם (רש"י שם) ונושא בעול עם חבריו (אבות פ"ו מ"ו), ומסופר על החפץ חיים שלא שכב במטה בשנות מלחמת העולם מפני שבני ישראל היו מפוזרים על פני השדה בלי משען ומשענה.

כבתו

וזאת החיה אשר תאכלו חיה אכול שאינה חיה לא תיכול

איתא בשם האר"י על הפסוק (דברים ח ג) 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם', דבכל דבר ודבר יש ניצוץ קדושה המחיה אותו, והיא עיקר מזון הנפש שקרויים בשם האדם בה' הידיעה. ואיתא בספר 'אוהב ישראל' (פרשת שמיי) על הפסוק 'וזאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה', החיות שיש בתוכה זאת אשר תאכלו, חיה אכול שאינה חיה לא תאכל, ואמר רבינו הבעש"ט דהשי"ת מקנה לו לאדם נכסים לכל איש ישראל כפי מה שיש בו ניצוץ קדושה השייכים לחלק נשמתו, ועל פי פשוטו יש להסביר דהנה כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, לעשות בכל דבר ודבר מצוה ולהכניס כל דבר לגבול הקדושה.

והנה כל אחד ואחד מישראל לפי שורש נשמתו ככה הוא חוק חיובו להשלים עצמו, יש בתורה ויש בעבודה ויש במצות ויש בגמילות חסדים, ויש בא לעולם לתקן מצוה זו או מצוה אחרת, ואשרי הזוכה להשיג ולהבין במה יזכה נער את אורחו לשמור כדברך להשלים תיקון נפש רוח נשמה. והנה כפי מה שיודע יתברך שמו שתעודתו של אדם על פני תבל, ככה מסבב סיבות ועילות כדי שיסובבו לו כל הנהו קנינים שצריכים לו לשלימות תיקון נפש רוח נשמה, וככה השי"ת מזמינו לאותן מקומות אשר יכינו לשלמותו, ולפי זה צריך האדם שלא יבקש לו שום סיבה ועילה להיות אץ להעשיר כי מסתמא השי"ת יזמין לו הכל, ואם הוא מבקש לו בעצמו מי יודע אם יזדמן לו הדרך הנכון, אשר יאתה לו לשלימות תיקון נפש רוח ונשמה.

(ערוגת הבושם, מטות)

אין משגיחין בבת קול

איתא (אבות פ"ו מ"ט) אם אתה נותן לי כל כסף וזהב וכו' איני דר אלא במקום תורה וכן כתוב בספר תהלים ע"י דוד מלך ישראל 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף' וכו' (ק"ט עב) ואומר לי הכסף ולי הזהב (חגי ב ח), פירוש דרוצה אדם בקב שלו מט' קבין של חברו (ב"מ לה), והתורה שלנו ולא של הקב"ה דאפילו בבת קול אין משגיחין ואומרים לא בשמים היא (נט:), מה שאין כן כסף וזהב הוא של הקב"ה אפילו מה שבידינו ממנו, אמר דוד המלך ע"ה (דה"א א' כט יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך (כלעיל פ"ג מ"ז), על כן ההוא אמר טוב לי תורת פיך שהוא שלי, מה שאין כן כסף וזהב כתיב 'לי הכסף ולי הזהב נאם ה'".

(חתם סופר, אבות)

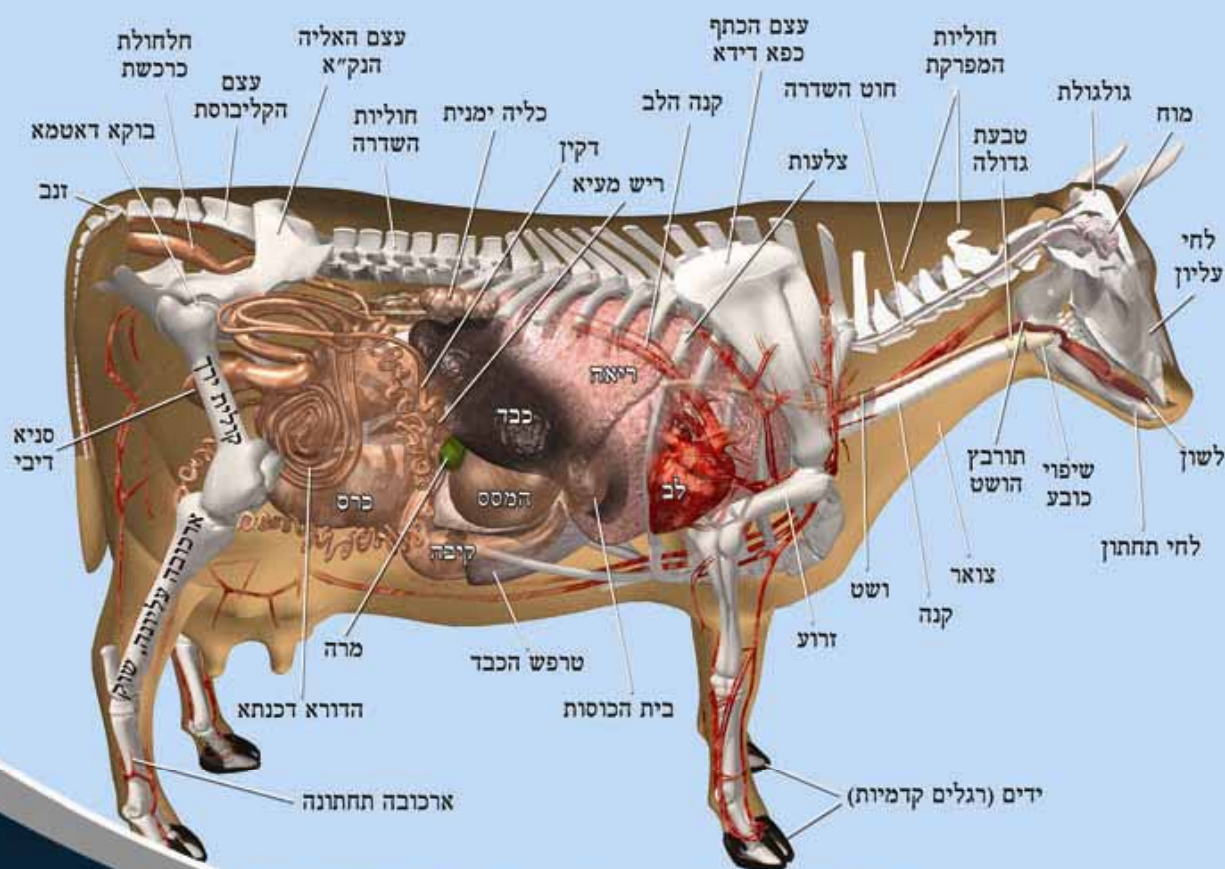
אמר רב חסדא איזהו תלמיד חכם זה הרואה טרפה לעצמו

הכונה בזה שהשתחרר מכל שמוץ של חמדת ממון, עד שיכול להטריף הבהמה שלו על אף ההפסד הגדול, וזה מורה על היותו נקי כפיים אמיתי הראוי לשם תלמיד חכם, אפשר לבאר דרך מליצה שיש בו הכוח הפנימי לראות טריפה לעצמו, כלומר לבדוק במכמני לבו לחטט אחרי כל דבר בלתי טהור, משום שבלאו הכי לא היה יכול להגיע כזאת.

(הכמת המצפון, תזריע)

עוז והדר

למי שבאמת רוצה ללמוד מסכת חולין

הפעם הראשונה

שכולנו לומדים חולין,

גם מי שלא לומד דף היומי מוזמן ללמוד ולהבין בפעם הראשונה.

מתיבתא

סדר קדשים החדש של 'עוז והדר' אוצרות נבחרים של ביאור ופשוט, עיון, אגדה והלכה, הקדמות מאלפות לכל נושא אלפי איורים וציורים מרהיבים להמחשת הגלמד

שפה ברורה

סדר קדשים החדש של 'עוז והדר' ביאור ייחודי המקל על הבנת הגלמד הקדמות מאלפות לכל נושא אלפי איורים וציורים מרהיבים להמחשת הגלמד

דף היומי

סדר קדשים החדש של 'עוז והדר' אלפי איורים וציורים מרהיבים להמחשת הגלמד

המהפך של מתיבתא מבית עוז והדר בהבנת מסכת חולין

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה